

En dag på museet

av Christer Lindberg

Trassla inte till saken
genom att komma dragande med fakta

— Groucho Marx —

Lördag. Klockan skall strax slå fyraslaget denna sjuttonde majdag år 2003. Mycket folk är i rörelse. Platsen är Göteborg. Några tar vägen via museiparken. De kommer söderifrån (från Mölndalshållet) och vandrar längs gångvägen som slingrar sig uppför Lisebergsbranten. Leden går genom små trädgårdar för att sedan tillsammans med en cykelväg smyga in under den uppskjutande museibygnaden, mitt framför Cederbourgsgatan.

Vi har valt en annan väg och kommer gående längs Korsvägen när byggnaden plötsligt skjuter fram mellan träden längs Södra vägen. Världskulturmuseet – ”Isblocket” – är en imponerande byggnad där den ofantliga mängden av betong nästan försvinner i den fantasifulla glasfasad som omedelbart stjälar ögats uppmärksamhet. Det höga glaspartiet mot parken för tankarna till den Svarta Diamanten i Köpenhamn, The National Gallery of Art i Ottawa eller Vancouvers etnografiska museum. Den röda mattan är utrullad, flaggorna är i topp och såväl limousiner som banderoller deklarerar museets officiella öppnande. Det känns onekligen spännande och förväntansfullt att tillhöra de speciellt inbjudna gästerna.

I denna essä syftar de kursiva passagerna till att forma en sammanhängande utsikt. Därjämte följer ett försök till såväl diagnos som prognos. Själva symtomet utgör idén om inrättandet av ett Världskulturmuseum i Göteborg. Via panoramat kan vi förhoppningsvis betrakta och belysa fenomenet från flera håll, låta historia, nutid och framtid smälta samman, samt – av största vikt – granska detaljerna utan att släppa helhetsperspektivet.

Utsagan om det kommande tillståndet är betingat spekulativ – en fiktion. Vad som presenteras är ett tänkbart scenario – ett bricolage utifrån de målsättningar, planer och diskussioner som framkommit i de mest varierande sammanhang. Men det är åtminstone en spekulativ som grundas på vissa erfarenheter, dvs. kännedom om det föremålsbestånd som idag finns tillgängligt

samt slutsatser utifrån tidigare (företrädesvis komparativa) studier av museifrågor. Något av min tidigare forskning (Lindberg 1996; 1997b; 1998; 1999) har direkt eller indirekt behandlat de etnografiska museerna i Sverige.

Utsagan om rådande tillstånd borde vara exakt, entydig och i någon mening mera ”objektiv” än prognosen. Även om det definitiva inte avkrävs, är det kanske ändå rimligt att läsaren önskar ställa ett högre anspråk på ”slutgiltighet” i diagnosen än vad jag nedan förmår åstadkomma. Det som avhandlas i de icke-kursiva delarna är kontextualiseringen av ett konkret fenomen. Kontexten är alltid svårfångad eftersom den måste tecknas i grova linjer – i annat fall riskerar den att förskjuta fokus. Den är dock synnerligen svår i det här avseendet då det konkreta (Världskulturmuseet) symboliskt speglar ett helt samhällstillstånd – dess värderingar, politiska idéer och kulturella normer. Man kan sålunda inte automatiskt skilja det perifera från det centrala. Det finns säkerligen alternativa infallsvinklar som skulle kunna leda diskussionen i helt andra riktningar, fruktbara sådana, och inte ens med valda avgränsningar kan ämnet behandlas fullständigt inom ramarna för det givna formatet. Istället kommer jag att i kåserande stil ge uttryck för en betraktelse, en viss undran och några funderingar kring samband och sammanhang. Mitt bidrag får inte uppfattas som ett ställningstagande för eller emot grundandet av museet, och naturligtvis inte heller som ett försök att föregripa eller påverka den utformning av projektet som musiemyndigheten för närvarande arbetar med.

Varför är det då angeläget att ta upp temat museirepresentation i en bok som behandlar främlingskap och möten med främlingar? Museets närvaro förutsätter ju att mötet redan ägt rum.... En annan given fråga är varför just det planerade Världskulturmuseet blir föremål för en artikel? Svaren på dessa båda grundläggande frågor är intimt förknippade med varandra. För det första menar jag att det här berörda museet intar en särställning i jämförelse med etableringen av andra museer i Sverige. För det andra får museet en särställning som en följd av de förväntningar som ställs på institutionens roll i samhällslivet. Att en kulturinstitution – det må vara en teater, ett bibliotek eller ett museum – förväntas engagera, entusiasmera, upplysa och inte sällan provocera sin publik är givet. Men här är målsättningen, eller man borde kanske säga de högt uppskrivade politiska förväntningarna, att institutionen skall vara ett forum för skapandet av ett mera tolerant samhälle – ett mångkulturellt samhälle där den invandrade delen av befolkningen integreras med bibehållen respekt för dess kulturella särart. Det är uppenbart att Världskulturmuseet inte kommer att bli ett traditionellt etnografiskt museum. Ett föredömligt sådant – Folkens Museum Etnografiska i Stockholm – existerar redan. Den fysiska föremålsbasen för Världskulturmuseet finns också på plats i form av Göteborgs Etnografiska Museum. Det är en institution med långa traditioner och gott internationellt anseende som upphör med sin verksamhet hösten år 2000 i avvaktan på att återuppstå i den nya museiformen.

Antagandet att det planerade Världskulturmuseet är något utöver en utbyggnad av den redan existerande institutionen i Göteborg styrks av det faktum att det sällan omtalas som grundandet av *ett etnografiskt museum*. Det är givetvis ett sådant, men det förväntas inta en samhällsformerande roll som aldrig tidigare, åtminstone inte i den här utsträckningen, varit tillskriven en dylik inrättning. *Världskulturmuseet* är ett marknadsfört koncept – en politisk markering av att man investerar i något betydelsefullt, att man för en aktiv kulturpolitik och tar initiativ till medvetna samhällsförändringar. Man avser öka den konstnärliga och kulturella mångfalden i Sverige genom att ta initiativ till och samordna kulturyttringar från hela världen. Detta sägs vara ett sätt på vilket vi förmår skapa ett Sverige för alla. Med andra ord skulle ”världskultur” i dess olika varianter överbygga distinktionen mellan ”invandrarkultur” och ”svensk kultur”.

Ännu ett argument av relevans är att initiativet till och etableringen av detta museum

avviker från det historiska mönstret. Grovt förenklat kan det sägas att etablering och utbyggnad av etnografiska museer följer samlingarnas tillväxt, dvs. då magasin och exponeringsytor har blivit otillräckliga för föremålsbeståndet. Processen går nerifrån och upp – från intendenterna till museichef och vidare uppåt på en politisk nivå. Den politiska handläggningen av frågan om ett museum för världskultur går i rakt motsatt riktning – uppifrån och ner. Att döma av de första reaktionerna efter offentliggörandet var berörda museichefer bara delvis informerade om förslaget innehåll medan intendenterna och övrig personal föreföll tagna på sängen. Till offentliggörandet av kulturpropositionen och dess innehåll finns det anledning att återkomma – tills vidare kan vi konstatera att etableringen av det nya museet sker på politisk initiativ och utifrån en politisk agenda. Låt vara att det etnografiska museet i Göteborg alltid varit underfinansierat, men något lokalbehov, vare sig i fråga om magasin eller utställningsytor, har inte föranlett etableringen av en ny museiinstitution. Museikonceptet, dess politiska handläggning, samt dess form och innehåll är således unikt i svensk museal historia och har, som läsaren säkert uppmärksammat, varit föremål för kontroverser.

Allt eftersom det nya museet gradvist vuxit fram har arkitekturen blivit ett livligt samtalsämne. Göteborgarna har delats i två läger där den ena grupperingen är synnerligen stolt över vad som i folkmun kallas isblock, istärning eller iskub. Byggnaden liknas vid en skulptur och påstås av kännarna vara en "parad med ett spännande arkitektoniskt landskap som fylls med rika inrum". Kritikerna avfärdar nybygget som ett science fiction-artat spektakel, liknar det vid en tunnelbanestation eller konstaterar lite hånfullt att det påminner om två brevkorgar ovanpå varandra. Futuristiskt är det åtminstone i en betydelse – taket lär vara ett tekniskt underverk med solceller, självdragsventilation och någon form av utbytbar klimatskal – men rykten och spekulationer har sedan länge gjort det omöjligt att följa utvecklingen av de tekniska lösningarna.

När vi kommer fram har det redan hunnit samlas mycket folk på torget framför entréerna till Världskulturmuseet och det andra nybygget, Vetenskapscentrum. På plats får man en föraning om hur det kan se ut till sommaren när marknader, festivaler och utomhusteatrar drar igång. Torget övergår gradvis till den invändiga entréhallen dit besökaren styrs in via en grundbassäng som under vintertid kommer att förvandlas till en isbana.

Nästan omedelbart efter offentliggörandet av planerna på ett nytt museum i Göteborg utlystes en arkitekttävling. Av 227 inlämnade förslag segrade det s.k. *Ice Cube* från Brisac Gonzalez Architecture i London. Investeringen ligger i storleksordningen 200 till 270 mkr. Museets totala programarea är beräknad till 8.350 kvm. Vidare sägs det att byggnaden skall vara föredömlig med hänsyn till miljö och hushållning med naturresurser, bl.a. skall dagsljus prioriteras före elektrisk belysning (SOU 1998:120-121). I en tid då uttrycket "politisk korrekthet" är populärt borde man kanske även introducera begreppet "miljöpolitisk korrekthet" – trots att det inte handlar om ett kärnkraftverk kommer utredningarna om materialvalet att generera digra avhandlingsluntor. På ansvarig nivå söker man inte bara säkra och funktionsdugliga lösningar för driften utan viger dessutom åtskillig energi åt att skapa en byggnad som är ett föredöme i rivningshänseende...

Byggnadens formgivning – bestämd i ritningar kort före millennieskiftet – säger förstås en del om tidens idémässiga strömningar och förväntningar inför ett nytt årtusende. Men betydligt intressantare är ändå de politiska utspelens många turer. Det var den 1 juli 1995 som regeringen gav i uppdrag åt den förre krigsarkivarien Leif Gidlöf i Kulturdepartementet att på heltid ägna sig åt museifrågorna inför nästa kulturproposition. Denna presenterades den 18 september 1996 och

innehöll tre väsentliga punkter: (1) Att Etnografiska museet i Göteborg skulle få statligt huvudmannaskap från den 1 januari 1999; (2) Att Etnografiska museet i Göteborg administrativt skulle föras samman med Folkens Museum Etnografiska, Östasiatiska museet samt Medelhavsmuseet, samtliga i Stockholm, genom inrättandet av en ny och omstrukturerad museimyndighet; (3) Förslag om att den nyinrättade myndigheten skulle förläggas till Göteborg.

Men på vägen mellan regeringens uppdragsgivning och presentationen av kulturpropositionen gjorde kulturminister Marita Ulvskog ett överraskande utspel i teve och radio om planerna på att flytta tre av Stockholms sextio museer till Göteborg. En sådan omlokalisering, menade hon, skulle vara ett led i decentralisering av Stockholms kulturmonopol. Detta var uttalanden som hon senare bekräftade både i kammardebatter och skrivelser från statsrådsberedningen (Statens offentliga utredningar 1998). En synnerligen upprörd debatt i medierna följde – det stod snart klart att de berörda museicheferna inte varit fullt informerade om kulturministerns planer och att övrig museipersonal, inklusive fackliga ombud, var omedvetna om omläggningen. (De stängda rummens beslutsfattande är något som även den akademiska världen på senare tid fått erfara.) Kritiken var massiv – att flytta Folkens Museums, Östasiatiska och Medelhavsmuseets samlingar skulle vara ett ekonomiskt orimligt projekt, dessutom är många av föremålen såpass fragila att de inte skulle klara transporterna. Att de tre museernas personal skulle ställas inför valet att flytta till Göteborg eller att förlora sina arbeten gjorde att motståndet mot förslaget blev enhetligt och massivt.

Den proposition (1996/97:3) som kulturministern senare presenterade, med förslag om administrativ sammanslagning av museerna, inrättandet av en ny myndighet och byggandet av ett museum i Göteborg, var en tydlig reträtt. Hennes agerande och uttalanden i frågan ledde ändå till kallelse och utfrågning i Konstitutionsutskottet. Den 25 april 1997 försvarade Marita Ulvskog sitt agerande (Konstitutionsutskottets Betänkande 1996/97:KU 25) och minnet var lika kort som det brukar vara hos politiker. ”Det handlade aldrig om några museiflyttningar,” försökte hon förgäves förklara för utskottets ledamöter. Att informationen varit bristfällig var inte heller något som hon ville kännas vid. Ställd inför sitt eget uttalande om att ”en *begränsad* utställningsyta” kommer att finnas kvar i Stockholm hävdade Ulvskog att hon avsett att säga att ”en *betydande* utställningsyta” skulle stanna i huvudstaden. Intressantare än tillrättalägganden och bortförklaringar är den information om Världskulturmuseet som kulturministern anger i förbigående. Hon konstaterar att de tre befintliga museerna i Stockholm kostar ungefär 50 miljoner kronor per år men medger utan omsvep att kostnaden för verksamheten vid den nya myndigheten/museet är okänd. Det kan röra sig om 10, 20 eller 30 miljoner kronor per år. I den offentliga rapporten kan man fortsatt följa utfrågningen om den ekonomiska fördelningen mellan museerna men någon ytterligare klarhet i frågan bringas inte. Fördelningen är oklar och inte heller någon totalfinansiering kan i nuläget presenteras. En av utskottets ledamöter påminner ministern om att hon under debatt i kammaren har sagt att man inte kommer att ”flytta litet nålpenngar” till den nya inrättningen utan att man avser bygga upp en helstatligt finansierad institution.

Regeringens och det ansvariga departementets otydlighet i finansieringsfrågan är både oroväckande och djupt otillfredsställande. Med erfarenhet från de senaste årens politiska styrning av forskarsamhället – universiteten och de nya högskolorna – befarar man att den nya ”museisatsningen” i själva verket är samma typ av ekonomiskt ”nollsummespel” som ”satsningen på högre utbildning” visat sig vara. I några av de nya högskolorna har både regering och lokala politiker investerat stort ”politiskt kapital” och dessa prioriteras på bekostnad av äldre och redan etablerade lärosäten. Risken är påtaglig att de berörda museerna kommer att behandlas på samma sätt, dvs. att inga nya medel skjuts till och att merparten av den totala utgiftsposten kommer att riktas till det nya Världskulturmuseet. Att flytta de tre Stockholmsmuseerna är inte längre aktuellt,

men deras verksamhet kommer förmodligen att påverkas i negativ riktning. Blir denna nedtrappning dramatisk följer snart krav om nedläggning med förevändning om att museet inte längre förmår locka någon större publik.

Inför KU karakteriserar Ulvskog vid ett tillfälle det nya museet som ett ”samlad etnografiskt centralmuseum”. Det framhävs att det krävs en förändring av museernas sätt att arbeta för att de skall kunna bli en viktigare del i diskussionen om det mångkulturella samhällets möjligheter och frågor. Gång på gång betonar ministern att museerna måste utgöra en viktig del av samhällsdebatten och på så sätt påverka vår framtid. Texten kring kulturpropositionen läggs ut: hur den värnar om yttrandefrihet, jämlikhet och mångfald, och hur den har för avsikt att motverka likriktning, förtygligande och centralisering. Vidare anförs att det nya museet skall ha tvärvetenskapliga arbetssätt där man inte bara tittar på en kultur ur t.ex. arkeologisk eller antropologisk synvinkel utan för samman och försöker göra den historiska och kulturella utvecklingen mer begriplig och inte ”snuttifierad”. Historikern Thommy Svensson har – som chef för den nya museimyndigheten (Statens museer för världskultur) – i uppdrag att realisera politikernas visioner. Enligt Svensson bör utställningarna ta fasta på helheten och sammanhangen. Mindre av det främmande, mer av vad som förbinder olika kulturer är devisen. Tiderna har förändrats – nu behöver Sverige världen, det är inte längre som på 60-talet då vi alla var övertygade om att världen behövde Sverige, säger Svensson i en intervju med dagspressen (GEM:odaterat tidningsurklipp).

Stort på utsidan, större från insidan – det är den första tanken som slår en när man kommer innanför entrédörrarna. Till höger breder det Stora torget ut sig – drygt 1000 kvadratmeters yta som delas av en rad temporära utställningar. Av informationsblad och tidningsartiklar har det framgått att källarplanet därunder rymmer verkstäder, förvaringsrum och en överbyggd lastgård. Labyrinten av gångar nere i denna underjordiska bunker är vägen in för de många dyrbarheter som kommer att lånas in från museer världen runt.

”World Music” och ”World Literature” är begrepp som vi sedan en längre tid tillbaka varit bekanta med. I litteraturens värld handlar det om att en del litterära verk förmår korsa alla geografiska och kulturella gränser. Dessa klassiker behandlar djupa mänskliga teman är av sådan kvalitet att deras budskap inte blir inaktuellt av tidens förlopp. Världslitteraturen är per definition universell. I en lexikal betydelse står världsmusiken för en medveten blandning eller fusion av skilda ”etniska” musikelement – t.ex. en indiansk s.k. chant ackompanjerad av rockmusik eller en afrikansk traditionell sång i en dansvänlig discoverion. Denna blandning eller hybridisering står dock i kontrast till musikaffärernas användning av begreppet världsmusik – där möter kunden etnisk folkmusik snyggt organiserad i alfabetisk ordning, varje grupp för sig. Mångkulturellt förvisso, men med mycket tydliga gränser.

Till dessa äldre begrepp måste vi föra nya: I huvudstaden kan man numera besöka ett s.k. *Forum för världskultur*, se en föreställning som arrangeras av *Världsteaterprojektet* eller på något sätt engagera sig i ett *Världsmusiklaboratorium*. På Södra Teatern (också Stockholm) har man öppnat ett *Världskulturhus* med en scen för invandrarkonstnärer. Det skall även vara en arena för debatt om integration och invandrarnas kultur och möjligheter i det svenska samhället. (Det är en intressant paradox att det krävs en speciell scen för ”invandrarna” och ”invandrarfrågorna” samtidigt som det sägs att ”identifieringen” och särbehandlingen av invandrare måste upphöra.)

Denna artikel fokuserar ännu en variant av den nya eufemismen *Världskultur*. Även om

Göteborgs nya museum inte kommer att heta Världskulturmuseet är det tills vidare ett arbetsnamn. När man försöker analysera sin samtid blir det givetvis intressant att denna stora satsning lanseras med ett begrepp som är oklart och svårdefinierat – luddigt om man så vill. Det beskrivs i vaga termer och ingen har hittills gjort anspråk på någon definitiv innehållsförklaring, varken för begreppet eller för det museiprojekt som bär dess namn. I informationsfoldern om *Museionprojektet* (se nedan) står det: "Världen av idag kännetecknas av en tilltagande globalisering på olika plan: IT-samhället, EU, finansmarknaden och internationellt företagande, masskultur, migrant- och flyktingströmmar. Möten och sammanflöden av skilda traditioner och uttrycksformer bildar tillsammans en dynamisk mångfald – en världskultur" (Göteborgs Universitet u.å.). Globaliseringen är sålunda centralt i den kontextuella förståelsen av museet.

Mediafilosofen Marshall McLuhan myntade metaforen "den globala byn" för att beskriva hur världen skulle komma samman i ekonomiska, politiska och kulturella nätverk genom den moderna kommunikationsteknologin. Då – för mer än trettio år sedan – var det en utopisk skönhet. Idag sägs denna globalisering ha trängt djupt in i människors vardagsliv. Kring detta tema samlade författaren och kulturjournalisten Oscar Hemer samhällsforskare, kritiker och konstnärer till ett internationellt symposium i Lund 1993 under rubriken *Den globala byn*. Föredragen och diskussionerna finns samlade i en bok med samma titel. Det är en roande läsning även om man i efterhand känner sig mera förvirrad än upplyst om fenomenet globalisering. De lärde är i princip bara eniga om en sak – att vara oeniga. Ett intryck är att världen går emot en kulturell homogenisering, ibland betraktat som en följd av västerländsk teknologisk imperialism. Men med full kraft hävdas också att globaliseringen istället alstrar variation. Tanken här är att globaliseringen inte skapat homogenitet utan tillhandahållit råvaror för lokala variationer. Någon eller några återkommer gång på gång till modernitetens sönderfall och modernismens kris. En stillsam fundering här är förstås om inte det viktigaste verktyget – datatekniken – för att (skenbart?) föra världen samman är en produkt av just "modernismen". I positiv anda framförs att postmodernitet innebär att vi har olika historier som får komma till tals och att vår identitet är förhandlingsbar. Den negativa bilden av postmodernismen är att den står för en extrem relativisering av det vetenskapliga tänkandet och öppnar vägen för att New Age-lärornas mysticism upphöjs till kunskap.

Diskussionen fortsätter i samma anda. Antingen är den på väldigt hög intellektuell nivå eller så är det osäkerhet och grumlighet som yttras i mängden av nya begrepp som dyker upp – modernitetens gränssytor, interkulturella rum, imaginära fält, en kontra-intuitiv glob, globe-girdling, process-människor, system-människor, post-fordistisk transnationell kapitalism, m.m. ...Suck... Lekfullt sammansatt kan man kanske säga att vi »för en tillvaro i interkulturella rum som hör hemma i en transnationell värld där flöden av budskap, diskurser och innebörder påverkar den symboliska och föreställda gemenskapen». Dekonstruktion är ett återkommande tema i boken. Det hävdas att kulturen befrias eller skiljs från platser i globaliseringens kölvatten. Länder och städer befinner sig i dynamiska skeden. Vi står inför en drastisk reducering av tid-rum dimensionen i takt med att informationshastigheten ökar – marknaden, staten och individen förenas i ett system trots geografiska avstånd. Även med dessa insikter är det inte helt enkelt att greppa den globalisering som på många sätt påverkar det museum vi besöker.

Till vänster innanför entrédörren finner vi reception och kassa. Därbakom finns garderob och toaletter. I samma ände av bottenplanet finns auditoriet tillsammans med kontrollrum och redigeringsrum, ett par loger och ett mindre seminarierum. Alldeles i anslutning till receptionen får jag syn på den bronsbyst av Gudrun Eduards som 1994 avtäcktes i det gamla etnografiska museets lokaler. På en av de vitmålade väggarna längre bort i lokalen hänger den vackra

oljemålning som konstnären och museichefen Walter Kaudern målade för mer än femtio år sedan. Både byst och målning avbildar Göteborgs och Sveriges störste indianforskare genom tiderna: Erland Nordenskiöld.

I en tidningsartikel förklarade Nordenskiöld "...att det just är genom fullständigheten, som samlingarna från Sydamerika på museet få intresse för såväl forskning som allmänhet. Det är nämligen icke egentligen indianer jag vill visa på museets etnografiska avdelning, utan primitiv mänsklig kultur, sådan som den ännu finnes inom mycket begränsade områden på jorden. Att jag koncentrerat insamlingsarbetet på Sydamerika beror på praktiska skäl" (Nordenskiöld 1926). Den geografiska avgränsningen visade sig mycket riktigt vara ett vinnande beslut – den internationella uppmärksamhet som det lilla museet fick berodde helt på koncentrationen till ett speciellt område (Wassén 1932:239). Trots specialiseringen missade Nordenskiöld inte något tillfälle att bredda utställningsmaterialet, bl.a. anordnade han en utställning av afrikanska föremål och fotografier skänkta av Eric von Rosen, samlade svensk "bondetnografi" på semestern, och övertalade den danske kollegan Kaj Birket-Smith att köpa Grönlandssaker för museets räkning (GUB: Nordenskiöld-Nordenskiöld 7/2-1917, 10/7-1918; Nordenskiöld-Birket Smith 17/4-1918).

Erland Nordenskiöld – son till Vegafararen Adolf Erik Nordenskiöld – kom till Göteborg 1913 som ny tillsatt chef för Göteborgs Museums etnografiska avdelning. Vid sin död 1932 hade han förvandlat den lilla slumrande avdelningen till ett av världens mest betydande etnografiska museer (se Lindberg 1996). Grunden för det "nya etnografiska museet" utgjordes av Nordenskiölds egna samlingar från Sydamerika. Nyförvärv kom från patamona, arekuna och andra stammar i Guiana – en donation av Olof Liljewalch (Wassén 1932:240). Under sina fyra forskningsresor i Sydamerika hade Nordenskiöld etablerat kontakter med en rad amatörsamlare vilket ibland gav resultat – till exempel anlände helt oväntat en stor samling vävnader från Cochabamba (KB: Nordenskiöld-Hernmarck 11/12-1917, 16/6-1918). Som nyinflyttad i Göteborg gjorde Nordenskiöld sig bekant med botanisten Carl Skottsberg. När denne bordade atlantångaren för att leda den Svenska Pacificexpeditionen 1916-1917 till Juan-Fernandezöarna, Påskön och Chile lovade han förstås att skaffa nya samlingar till museet.

Det var samlandets passion och Nordenskiölds internationella ryktbarhet som gjorde att avdelningen växte till ett fristående etnografiskt museum. Museet och dess mecenater finansierade delvis den finländske antropologen Rafael Karstens fältstudier bland jivaroindianerna i Ecuador och en stor samling anlände 1920. Gustaf Bolinder förde hem föremål från motilon, kögaba, chimala och ijca medan Eric Backman säkrade dyrgripar från stammarna i gränslandet mellan Argentina och Brasilien. Från Brasilien, speciellt Xingu-området, tillförde Curt Nimendajú arkeologiska och etnografiska samlingar som än idag är oöverträffade. Andra namn som skrevs in i katalogerna var Max Uhle, doktor W. Krickeberg, pater Gusinde, pater Kopper, Douglas Melin och Walter Roth (Wassén 1932:240ff; Nordenskiöld 1929; Svenska Dagbladet, 27/2-1932). Ytterligare en självklar samlarstrategi var byteshandel med andra museer – bl.a. gjordes utväxlingar med Nationalmuseet i Köpenhamn, Trocaderomuseet i Paris, Museum of the American Indian i New York, Museum für Völkerkunde i Berlin, Pitt Rivers Museum i Oxford och Vatikanens museum (GEM Korrespondens 1916-1932). Från Lindenmuseet i Stuttgart förvärvades dansmasker från nordvästra Brasilien hemförda av Koch-Grünberg. Dessa ger inblick i den primitiva människans föreställning om andevärlden, förklarade Nordenskiöld i dagstidningarna, och menade att de skulle leda museet vidare mot utvecklingen till en bok där de besökande på ett mycket åskådligt sätt skulle kunna få lärdom om primitiv kultur (Nordenskiöld 1916).

Att svensk pionjärantropologi valde museet som vetenskapligt rum var naturligt eftersom

ämnet ännu inte var etablerat vid svenska akademier och universitet (se Lindberg 1996). Etnografins ”praktiska funktion” hade varit intimt förknippad med de geografiska upptäckterna där de tidiga kuriosakabinetten blev ett fysiskt bevis på genomförda bedrifter. Museerna var dessutom på internationell frammarsch – i en tid av stora förändringar kom de att utgöra en trygghetens sista utpost. Här var tiden och rummet fryst och det var möjligt för besökaren att beskåda mänsklighetens barndom i det etnografiska museet för att sedan bekvämt förflytta sig till det tekniska museet där mänsklighetens framtid presenterades. Från att ha varit en förvaringsplats för privata samlingar förvandlades museet under en femtioårsperiod till ett bildningsinstitut. Tanken om att museet inte bara skulle tjäna forskaren och specialisten utan också fylla en samhällslig funktion var ett medvetande som växte sig speciellt starkt under början av 1900-talet – folkrörelserna och demokratin öppnade för massornas deltagande och allmänbildning. Att föra fram museet som ett socialt instrument med utbildningsfunktion (samlingar som lärobok) var en diskussion som tidigt fördes i USA och sedan återkom hos museigrundare som bl.a. von Siebold, Thomsen, Richter, Weule, Krause och Thilenius (Frese 1960:73). Men trots goda föresatser var och förblev museet länge en elitinstitution. De privata samlingarna blev publika genom att massorna släpptes in i lokalerna men väl innanför entrén var de nästan undantagslöst utlämnade åt en värld som endast kunde förstås av specialisten (ibid:73).

Ett etnografiskt museum är en plats där man kan beskåda föremål från skilda folk, uppleva den mångfald som finns bland världens olika kulturer och lära sig mer om sin egen kultur. Uppfattningen om museet som en bok öppen för att läsas, men samtidigt som ett fältantropologiskt mikrokosmos säger också en del om det etnografiska museets funktion. Här rymmes en spänning mellan det fullbordade och det ofullbordade – en dualism som sammanfaller i en helhet. Museet ställs inför problemet med en publik som består både av en intresserad allmänhet och de invigda specialisterna. De frågar om samlande och utställande som Erland Nordenskiöld tog upp i sina artiklar ”Våra museer och folkbildningsarbetet” (1908) och ”Ett föregångsmuseum” (1911) är fortfarande aktuella när man ett sekel senare bygger ett nytt etnografiskt museum. Att göra samlingar är ett moment i det etnografiska arbetet – när man skall ställa ut dem uppträder nya problem. Man ställs inför den klassiska motsättningen mellan särskiljandet av etnografiska föremål från konst, dvs. representationen av kultur eller estetik. Frågan om vilken publik man riktar sig till – den allmänna eller den specialiserade – blir också alltid aktuell.

Vår tids etnografiska museer kan beskrivas i ännu djärvare termer – utställningarna har gått i riktning mot installationer, samlingsbeståndet fått karaktären av en skattkammare då en del av ursprungsfolkens kulturella särart har försvunnit. Där det etnografiska museet för Nordenskiöld och hans kollegor kunde utgöra ett fältarbetets laboratorium skall det nya museet skapa ett mikrokosmos som reflekterar den globala byn. Utåt skall det vara en symbol – bärare av en vision – och invändigt en toleransens skattkammare. Det skall vara hyllning och minne, värd och mentor, resurs och fristad i en och samma skepnad.

Vi har varit inne och vänt i hörsalen som är väl dimensionerad för drygt ett hundratal åhörare. Det spektakulära är emellertid varken museets auditorium eller dess ”artistfoajéer” utan den mycket breda trappan som leder från bottenplanet upp till det glasade rummet högt över våra huvuden. Det är som att stå framför trappan utanför Metropolitan Museum i New York eller Spanska trappan i Rom. Arkitekterna Cécile Brisac och Edgar Gonzalez har strävat efter att låta trappan utgöra en fortsättning av landskapet med hjälp av ljuset som rummet tar in från parken utanför – en mötes- och spelplats som till skillnad från entrétorget är oberoende av vädrets makter. Precis som i Rom är det tänkt att trappan skall fungera som en läktarplats för de

framträdanden som hålls nere på bottenplanet.

Om Disneylands dockvärld har etnologen Orvar Löfgren skrivit: ”Dockvärlden domesticerar det exotiska till trivsam annorlundahet, men berättar även om vilka miljöer eller folkslag som låter sig Disneyfieras. Centraleuropa blir till joddlande Lederhosen, Sydostasien till burmesiska tempeldansöser, latinamerika till musiker i sombreros, Söderhavet till vajande bastkjolar och palmer (Aloha!), Ryssland till kosacker och USA till glada cowboys och indianer” (Hemer 1994:37). Det här slaget av ”infotainment” kommer säkerligen Världskulturmuseet att undvika. Men samtidigt är det symptomatiskt att dagens museer och bibliotek måste orientera sig mot underhållningsbranschen. I programförklaringen till det tillbyggda Kungliga Biblioteket i Köpenhamn – Den Svarta Diamanten – får man veta att biblioteket inte längre bara vänder sig till de vanliga låntagarna och forskarna. Man måste ta hänsyn till ny grupp av ”kulturbrugere” – dem som önskar *se och uppleva* ett kulturarv. Om museerna säger man numera öppet att de måste bli mera populärt orienterade och kommersialiserade.

För museerna innebär det att publiken har större förväntningar än vad en rad utställda objekt i sig själva kan erbjuda. För tjugofem år sedan satte Museum of Anthropology i Mexico City ny standard för etnografiska utställningar med en serie storslagna installationer om de indianska högkulturerna och sedan dess är det vanligt att man satsar på uppbyggnad av vackra artificiella miljöer i vilka föremålen kontextualiseras. Goda exempel är t.ex. utställningarna *Eldorado* på Köpenhamns Nationalmuseum och *Staden* som sattes upp på Folkens Museum Etnografiska när Stockholm var s.k. kulturhuvudstad. Av egen erfarenhet vet jag att de stora etnografiska museerna i USA och Canada – American Museum of Natural History (New York), Field Museum (Chicago), Canadian Museum of Civilization (Hull), m.fl. – i allt större utsträckning utnyttjar den moderna tekniken. Man kan inte längre bara visa artefakter och statiska utställningar utan måste ha mera aktiviteter, program och tjänster, ta fasta på nya uppdrag och strategier, samt utnyttja den kunskap som förmedlas via multimedia (MacDonald & Alsford 1989:45).

Upplevelser av nöjesparker, multimedia, videos och allt annat har förändrat vårt samhälle och villkoren för kulturen. Att det sena 1800-talets etnografiska museum byggdes i anslutning till det tekniska museet, något som hade sin parallell i att Världsutställningar av tradition alltid visade upp etnografisk kuriositet, förtäljer en hel del om hur Västerlandet konstruerade och demonstrerade en självidentitet som civiliserat i förhållande till världens vildar och barbarer (se Lindberg 1998). Att 2000-talets Världskulturmuseum hamnar intill Liseberg, kanske t.o.m. blir en förlängning av nöjesfältet, säger något om vår tids desperata sökande efter upplevelser och underhållning. I anvisningarna från kulturdepartementet skrivs: ”Det är ett önskemål att museet får möjlighet till direktkontakt med Lisebergsområdet, dels för att underlätta för publik att röra sig mellan attraktionerna, dels för att museet skall kunna använda sig av grönområdet för utomhusaktiviteter. Det förutsätts att biljettfrågan kan lösas gemensamt” (SOU 1998:114). Vi kan tryggt utgå ifrån att biljettfrågan inte är omöjlig att hantera. Däremot kommer balansen mellan djup och ytlighet att bli en viktig fråga för museets ledning och intendenten. Disneyfieringen som Orvar Löfgren demonstrerade är alltid en riskfaktor att räkna med och till den skall föras den uppenbara politiska styrningen av museet. Om en stor portion av ”politisk korrekthet” smyger sig in får vi kanske ett Världskulturmuseum som beskriver världen som den *borde* se ut, snarare än hur den faktiskt är beskaffad. Några av världens etnografiska museer har redan börjat reducera sin representation av främmande kulturer till ”trivsam annorlundahet” då de vid ett flertal tillfällen anklagats för negativ stereotypifiering. När Canadian Museum of Civilization öppnade i juli 1989 kritiserades det för att vara ett Disneylandsartat fyrverkeri.

Vi har vandrat de många stegen uppför trappan och befinner oss uppe på det Lilla torget. Ett par utgångar går till museiparken, på nivån över gatan. Åt norr kommer man till den s.k. picnic-ängen och i söder har vi promenadstråket som ringlar uppför sluttningen mot Liseberg. Vi stannar till – först i den välsorterade bokhandeln och sedan i restaurangen. Den senare har utrymmen för såväl en exotisk supé – ”fullständig matlagning inom olika kulturers kök” – som en cappuccino på stående fot. Runt Lilla torget grupperas även lokaler som skall användas i museets programverksamhet samt till Göteborgs universitets satsning på en gränsöverskridande verksamhet, det s.k. Museionprojektet.

Museion – ”Musernas tempel” – är en plats för vetenskap och sköna konster. Göteborgs universitet förenar en del av sin verksamhet med museet i utåtriktade aktiviteter. Målsättningen är att bygga upp nya tvärvetenskapliga utbildningar och utveckla ämnesövergripande forskning som uppmärksammar världens kulturella mångfald. Till aktuella teman i Museions kursutbud hör bland annat globaliseringens dimensioner och mänskliga rättigheter. De pågående forskningsprogrammen fokuserar materiell kultur och estetik, migration och identitet, samt miljö och utveckling.

Museionprojektet återupplivar en gammal tradition i Göteborg. I början av 1900-talet var samarbetet mellan den dåvarande Högskolan och stadens museer väl utvecklat – merparten av intendenterna delade sin tid mellan arbetsplatserna. De intellektuella impulserna från England – främst Malinowskis funktionalism och Radcliffe-Browns strukturfunktionalism – bidrog emellertid till att antropologin successivt separerades från de etnografiska museerna. Från 70-talet och framåt har de ”materiella kulturstudierna” betraktats som hopplöst förlegade. Personligen är jag övertygad om att den attityden har varit hämmande för såväl de etnografiska museerna som den vetenskapliga disciplinen. Ett aktivt museum har till uppgift att samla, bevara och ställa ut – men dessa grundläggande åtagande är inget hinder för att det även fungerar som ett forskningsinstitut och en del av samhällets utbildningssystem. Att Museionprojektet har återupptagit och för samarbetet mellan universitet och museum i en ny riktning är högst lovvärt och kommer säkerligen att i många avseenden ge oss en fördjupad förståelse av människan som en kulturvarelse.

Enligt projekteringen kommer Museionprojektet att disponera lokaler i det nya museet, något som är en förutsättning för att samarbetet skall kunna fungera. I slutbetänkandet från Organisationskommittén poängteras det även att det skall finnas utrymme för visning och arbetsplatser för gästforskare i anslutning till magasinerna (SOU 1998:119). Detta tecken på öppenhet mot forskare som inte är knutna till projektet och Göteborgs Universitet är det synnerligen angeläget att Världskulturmuseet tar fasta på. Tidigare har de etnografiska museerna inte varit vidare tillmötesgående mot de forskare som önskat se magasinerade samlingar. Varför inte använda sig av s.k. ”öppna magasin” där föremålen finns staplade i glasmontrar, utan etiketter, men med nummerade referenser till accessionskatalogerna?

De stora utställningarna är fördelade på fem gallerier. För att nå dit måste man svänga till vänster vid stora trappans topp och promenera förbi restaurangen och bokhandeln. Man kan läsa i informationsfoldern att utställningsrummen finns samlade i en sluten eller kompakt ”behållare i vilken kulturarvet förenas med nutiden”. Slutenheten associerar förmodligen till att man lämnar den öppna och ljusa parksidan och tränger in i världar med artificiell belysning. Själva rummen är emellertid ”öppna” – stora flexibla ”lådor” på drygt 1.000 kvadratmeter vardera. Redan i första galleriet får vi se prov på hur det stora basutrymmet delats upp i mindre rum med hjälp

av "screens".

Det är spännande och fascinerande "världar" som vi vandrar igenom. Folken i norr inleder och representeras av samer, inuiter och kanadensiska indianer. Från Afrika möter vi kuta- och bakongofolken. I ett annat rum finner vi Fjärran Östern som förstas domineras av föremål från Japan och Kina. Synnerligen imponerande är den stora samling av basttyger som Walter Kaudern förde hem från Sulawesi (dåvarande Celebes). Utländska samlare finns representerade: René Malaises samlingar från Burma och Cora DuBois material från Alor. Några av utställningsområdena finns organiserade i enlighet med föremålsurvalet medan andra "drivs" av en berättelse. Till den senare varianten hör den s.k. missionsutställningen där vi får ta del av berättelsen om de tidiga Afrikamissionärerna Walldén och Flodén samt Kongo-fararen Möller. Som väntat är materialet från Sydamerika rikt: utöver Nordenskiölds samlingar finner vi frukterna av Gustaf Bolinders, Sigvald Linnés, Stig Rydéns och Henry Wasséns forskning för det gamla Etnografiska Museets räkning. I ett mörkt rum får vi se "livets trådar" – den fantastiska samlingen av de 2000-åriga Paracastextilierna som följt med från Ostindiska huset till mellanstationen Gårda och nu vidare till det nya museihuset.

Exakt vilka föremål och samlingar som Världskulturmuseet väljer att ställa ut i form av en basutställning och temporära installationer är givetvis omöjligt att förutse. Man får hoppas på en både rik och varierande konstellation. Utställningsfrågan kommer att medföra viktiga och svåra avvägningar för Världskulturmuseet. Både innan- och utanför museets arena kommer det att ställas krav på att museet skildrar tidsaktuella fenomen och behandlar frågor som är av relevans för vår samtid. Om man följer den linjen fullt ut så kommer museet säkerligen att bli "modernt" och relevant men det kommer samtidigt att försaka sin ställning som förvaltare av ett unikt kulturhistoriskt material. Att visa t.ex. en fotoutställning om något av Göteborgs invandrartäta förortsområden bjuder på aktualitet men det är givetvis något som vilket museum som helst i världen kan åstadkomma. Att visa de unika samlingarna från Sydamerika är däremot något som är möjligt för ytterst få museer i världen. Världskulturmuseet måste finna en balans mellan dessa båda intressen.

En generös exponering av museets enorma samlingar kommer inte bara att bjuda besökarna på en kulturskatt utan dessutom återge ett stycke musei- och antropologihistoria. Det är tänkbart att man väljer föremål ur de samlingar som presenterats ovan. Av historiskt intresse kan man plocka fram "Jorsalafararens" – prosten Berggrens – samlingar från en resa i Orienten 1821. Dessa var de första betydande samlingar som museet förvärvade. Det finns rikt material från Java och Söderhavet, missionären Efraim Anderssons Kongosamling och mycket annat att välja mellan (Linné & Montell 1947:12-14). Att bygga upp en utställning med fokus på den person som samlat in föremålen kan visa sig vara ett lyckat koncept. I Sverige kunde vi 1994 beskåda en mycket intressant utställning om Carl V. Hartmans arkeologiska utgrävningar i Costa Rica. Expeditioner och fältforskning kan presenteras genom profiler som Kaudern, Izikowitz eller Wassén. Att museet i en eller annan form uppmärksammar Nordenskiöld får man ta för givet. Intressant vore också något inslag om museets stora mecenater – greve Birger Mörner, Eric von Rosen, familjen Dickson, skeppsredare Broström, m.fl.

Utställningproblematiken handlar inte bara om vad man ställer utan också om *hur* man ställer ut föremålen. En visning av masker från inuiterna kan förmedla många olika budskap, t.ex. traditionella religiösa föreställningar, vidare missionärernas påtvingade omvändelse där dessa religiösa objekt förbjöds, surrealismens hyllning av dessa objekt som mästerverk, eller dagens återvitalisering av kulturen. Med en och samma gruppering av föremål kan man således välja att

göra en utställning om andlighet eller en om överlevnad och kampen för land och rättigheter. I de äldre etnografiska utställningarna ordnades föremålen oftast funktionellt (den ännu tidigare varianten var evolutionistisk) men numera är budskapet/berättelsen (om rådande dagssituation, förändring, etc.) som man strävar efter att förmedla centralt. För att återknyta till McLuhan så är det inte dennes vision om att mediet är budskapet, utan istället att budskapet styr mediet som gäller (Kal 1981:163). Utställning handlar även om *autenticitet*. I de äldre etnografiska museerna var det föremålens ”äkthet” som stod i centrum. Vår tids utställningar söker alltmera erfarenhetens autenticitet och då kan man använda föremålskopior, simulering och elektroniska media i allt större utsträckning.

Förmodligen kommer Världskulturmuseet även att använda sig av skilda typer av ”miljöer” för att föra fram berättelserna och kontextualisera de utställda objekten. Dessa kan vara realistiska, dvs. återskapande av aspekter av en specifik naturlig miljö. Olika former av stilisering är också möjligt – att virtuellt ge bilden av ett landskap eller en stadsmiljö. Den symboliska omgivningen är ovanlig i etnografiska museer, men man har experimenterat med denna form. Här handlar det om att reducera ”miljön” till några få ikoner (MacDonald & Alsford 1989:96).

Museet är och förblir en oas i en föränderlig värld, en plats där man kan söka sina rötter. Men det är även ett rum där man både kan söka kontrasterna och kontinuiteten mellan det förflutna och nuet. Canadian Museum of Civilization i Hull, Quebec, är världens mest påkostade etnografiska museum (även den dyraste federala byggnaden i Canada) och kommer säkerligen att inspirera de ansvariga i Göteborg. Detta storslagna museum sägs ha en förenande roll och utgöra det kollektiva minnet för många människor och kulturer i den kanadensiska mosaiken. Utställningarna skall hedra invandrare med skilda bakgrunder men också nationens kollektiva minne av det förflutna (McDonald & Alsford 1989:3). Jag besökte museet i somras och kan bekräfta att museet utställningstekniskt är ett föredöme, däremot är representationen av de nya invandrargrupperna i Canada mer eller mindre frånvarande. Landets indianska befolkning, de fransktalande i Quebec och métiserna dominerar. Även om det har marknadsfört som den globala byns museum så är det inte något ”världskulturmuseum” – det har blivit den kanadensiska nationens museum.

Under invigningsdagen får de inbjudna gästerna tillträde de övre våningarna. Till vardags kommer dock inte dessa utrymmen att vara tillgängliga för allmänheten. De två planen rymmer tjänsterum och arbetslokaler för museipersonalen, ytterligare några rum reserverade för Museionprojektet samt kansliet för den centrala myndigheten Statens museer för världskultur. Av stor betydelse för det internationella forskarsamhället är bibliotek och bildarkiv.

Planerna för biblioteket (SOU 1998:118) omfattar tidskriftsrum, dataterminaler och läsplatser för besökande, forskarum, projektrum, kopieringsrum m.m. Bibliotekets utrymme på cirka 450 kvadratmeter är dimensionerat för en boksamling på omkring 1.200 hyllmetrar. Från Göteborgs Etnografiska Museum överförs ett bibliotek vars samlingar, åtminstone avseende äldre litteratur om Sydamerika, är unikt (se Lindberg 1996). Även manuskript samt brev- och fotosamlingar kommer att förvaltas av det nya museet och dess myndighet.

En gonggong ekar i den stora byggnaden. Det är signalen för samling uppe på takträdgården. Långborden är dukade. Glasen är fyllda med champagne. Uppe på estraden samlas dignitärerna

med statsministern och kulturministern i spetsen. Talen avlöser varandra innan man i en grande final förklarar Världskulturmuseet i Göteborg som formellt invigt. Sverige har fått ett interkulturellt rum i vilket hela världen sägs vara tillgänglig!

Världskulturmuseet är invigt och det har blivit dags att samla några intryck, sammanfatta och sätta punkt. De senaste årtiondenas snabba förändringar i Sverige, Europa och världen i övrigt har medfört en serie omdefinitioner av demokratins, nationalstatens och de överstatliga organisationernas funktioner, rättigheter och skyldigheter. Två parallella, skenbart paradoxala, tendenser kan urskiljas i det att gränser raseras, länder knyts närmare varandra och människors rörlighet ökar, samtidigt som de lokala identiteterna stärks, blir etniska till sin karaktär och allt mer socialt, politiskt och ekonomiskt laddade.

Det etnografiska museet är av tradition en institution som samlar artefakter från skilda platser, för dem samman på en gemensam yta för att visa hur de är relaterade, dvs. är integrerade. (En nyttillkommen komplikation är förstås de omfattande och politiskt laddade kraven på repatriation.) Historiskt har världsutställningarna och de etnografiska museerna anlagt ett utåtriktat panorama medan arkeologiska, konst och tekniska museer förmedlat budskap om den nationella samhörigheten. Men med Världskulturmuseet får vi ett identitetsbejakande projekt som skall integrera genom att visa kulturell mångfald. Det är således en transformation på flera nivåer. Integrationsbegreppet är framåtblickande medan museets roll traditionellt varit tillbakablickande. Tidigare säkrades den nationella identiteten genom historiska referenser, dvs. genom projektion av det typiskt svenska. Nu ställs istället kontaktytorna med omvärlden i fokus. Vi står alltså inför en transformation där det nationella exponerandet av det nationella blir till ett nationellt exponerande av ett internationellt innehåll.

Den politiska målsättningen med Världskulturmuseet tycks vara att försöka skapa en social, intellektuell och ideologisk mötesplats där förståelse, översättning och tolerans av kulturella skillnader kan tjäna som en dynamisk integrationskraft. Det nya Världskulturmuseet – och de svenska museerna generellt – kommer säkert att spela en viktig roll som kulturella förmedlare och upplysningsinstitutioner för den breda publiken. Vi kan alltså tolka idén om ett museum för världens kulturer som ytterligare en fas i skapandet av ett tolerant mångkulturellt samhälle där det ges erkännande och visas hänsyn till varje etnisk formering. Tänkbart, ...ja. Men låt oss även skissa på ett alternativt scenario.

Om vi istället antar att Världskulturmuseet är ett symptom på att Sverige befinner sig på snabb reträtt från den mångkulturella ideologin får vi en förklaring till den magiska innebörd som begreppet integration fått på senare år. Att diskutera assimilation är omöjligt eftersom det har fått en ideologisk koppling till etnocentrism, nationalism och till och med rasism. Förslaget om ”infogning” försvann i samma stund som rapporterna började visa att några etniska grupper hamnat utanför arbetsmarknaden och att detta utanförskap kostar samhället stora summor. Plötsligt var även s.k. bostadssegregation ett allvarligt problem även om man lika gärna skulle kunna tolka en sådan koncentration som nödvändig för att bibehålla den kulturella särart som det mångkulturella samhället sägs värna om (jämför indianreservaten i USA och Canada). Istället ser vi nya direktiv och nya färgglada informationskataloger från regeringen där integrationstanken blir likställt med *förståelse*, *erkännande* och *respekt*. Integration sägs vara när alla känner ansvar för samhället i dess helhet, när medborgaren uttrycker samhörighet och känner respekt, jämlikhet och solidaritet. Från behandlingen av ursprungsbefolkningarna i USA, Canada och Latinamerika känner vi igen övergången från assimilation till integration. Redan på 70-talet skrev etnografen Lars Persson (1971:52) att ”integrationen har blivit ett förenklat, heltäckande begrepp, en ’bra’ lösning som

verkar humanitär, har drag av vilja till jämlikhet och annat som slår i politiska sammanhang....Integrationens försvarare har oftast en idealbild av hur den fungerar i ett samhälle där alla omgivande problem är lösta.” Nu har integrationsbegreppet förankrats i den svenska debatten, erhållit en positiv värdebelastning och uppfattas som förenlig med tanken om mångkulturalism trots att dess innebörd är ytterst vagt och mångtydigt.

Vad jag försöker säga är att dagens integrationsdiskurser framställer lösning av problem och upplösning av motsättningar med en övertygelse som har drag av frälsning. Detta trots att integrationsdiskussionerna präglas av en mängd antaganden samt glidningar i frågan om det är individer eller kulturer som skall integreras. I detta sammanhang är det knappast förvånande att otydliga politiska direktiv resulterar i skapandet av ett mångkulturellt museum vars kommande innehåll, mål och syfte är lika otydliga.

Förespråkandet av integration vilar i grunden på uppfattningen om att icke-konformitet utgör ett hot mot status quo medan kulturpluralism har en idealistisk prägel om ett konfliktfritt samhälle. Tydligt är att också att preferenserna är vitt skilda: integration har prägel av ekonomisk rationalitet medan kulturpluralism placerar sin föreställning om humanism i första rummet. Båda vill eliminera uppkomsten av en potentiell konfliktsituation – men den risken kvarstår, och kan t.o.m. förstärkas oavsett vilken strategi man väljer. Om vi bortser från utfall av extrem nationalism eller fanatisk rasism, är samhällsliga konflikter inte en direkt följd av invandringpolitiken utan ett utslag av samhällsklimatet i stort.

Vilken funktion kan då Världskulturmuseet tänkas ha i detta andra scenario där integration går före kulturell mångfald? Svaret blir förstås att det utgör skärningspunkten mellan en mångkulturell retorik och monokulturell praktik. På museet kan vår kulturella mångfald skådas men den kulturella identiteten är reducerad till en form av harmlös vardagsexotism. En neutraliseringsstrategi.

Jag ställer inte de båda scenarierna emot varandra för att avgöra vilket av dem som är sant respektive falskt. De bör uppfattas som modeller i strukturalistisk betydelse. På den empiriska nivån (i det politiska skeendet) tror jag mig se en pendling mellan de båda polerna. Demokratins jämlikhetsideal gör att det mångkulturella samhället blir bärare av en paradox – att uppvisa en tolerans för den kulturella mångfalden och samtidigt kräva och motivera en samhällslig lojalitet och värdegemenskap som sträcker sig bortom den egna gruppen, enklaven, religiösa eller etniska tillhörigheten (se Roth 1998). Demokratien är aldrig gränslöst förhandlingsbar – erkännandet av en demokratisk ordning kräver integration, kanske till och med en grad av assimilation i vissa avseenden. Å andra sidan får man inte heller bortse ifrån att vi lever i ett samhälle där mångfalden i fråga om kulturell bakgrund ställer skilda anspråk på demokratien. En integrationsdiskussion måste ta hänsyn till att kultur i detta sammanhang utgör ett ideal för det goda livet, såväl i termer av en berikande finkultur som en identitetskultur vilken ger mening åt livet. Med etableringen av Världskulturmuseet erfar vi ännu en gång att staten inte utgör ett neutralt ramverk utan avser att vara en aktiv aktör i det mångkulturella samhället.

Källhänvisning

Arcadius, K.

–1997. *Museum på svenska: läns museerna och kulturhistorien*. Nordiska museet. Stockholm.

Clifford, J.

–1997. *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Harvard University Press. Cambridge & London.

Fienup-Riordan, A.

–1999. "Collaboration on Display: A Yup'ik Eskimo Exhibit at Three National Museums". *American Anthropologist*, Vol 101, No 2, June.

Frese, H. H.

–1960. *Anthropology and the Public: The Role of Museums*. E. J. Brill. Leiden.

Göteborgs Etnografiska Museum (GEM)

– Manuskriptsamling B.6022: "Besöken av skolklasser på våra museer."

– Korrespondens 1916-1932.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 29 juli 1926.

Göteborgstidningen, 28 maj 1999.

Göteborgs Universitet

– *Museion*. Informationsfolder. U.å.

Göteborgs Universitetsbibliotek (GUB)

– Brevsamling: Nils Erland Herbert Nordenskiöld.

Hemer, O. (Red)

–1994. *Kulturen i den globala byn*. Ægis förlag. Lund.

International Herald Tribune, Thursday, September 9, 1999.

Kal, W. H.

–1981. "Museum and Anthropology". *Current Issues in Anthropology: The Netherlands*, edited by P. Kloos & H. J. M. Claessen. Anthropological Branch of the Netherlands Sociological and Anthropological Society. Rotterdam.

Kungliga Biblioteket (KB)

– Handskriftssamling: Erland Nordenskiöld.

Lindberg, C.

–1996. *Erland Nordenskiöld – ett indianlif*. Kungliga Vitterhetsakademiens serie Svenska Lärde. Boförlaget Natur och Kultur. Stockholm 1996.

–1997a. "Una biografía antropológica de Erland Nordenskiöld (1877-1932)". *Humana: Revista de Ciencias Históricas y Sociales*, Volumen I, Numero 1.

1997b. "El museo – como libro y situación de campo: El visionario Erland Nordenskiöld". I

Erland Nordenskiöld: investigador y amigo del indígena, redaktör J-Å Alvarsson, Abya Yala, Quito.

–1998. *Den gode och den onde vilden: en essäsamling*. Arkiv förlag. Lund.

–1999. "Indianer på museum eller hur vi möter det annorlunda". *Tvärsnitt*, No 4.

–MS. I lönnlovets skugga. För publicering av Arkiv förlag i Lund.

Linné, S. & Montell, G.

–1933. "Erland Nordenskiöld". *Ymer*, Vol. 53, No. 1.

Linné, S. & Montell, G. (red)

–1947. *Primitiv konst: Konst och konsthantverk hos primitiva folk*. Aktiebolaget Bokverk. Stockholm.

MacDonald, G. F. & Alford, S.

–1989. *A Museum for the Global Village*. Canadian Museum of Civilization. Hull.

Nordenskiöld, E.

–1907. *Naturhistoriska Riksmuseum: Kortfattad handledning för besökande af Riksmuseets Etnografiska Afdelning 1*. Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB. Uppsala.

–1908. "Våra museer och folkbildningsarbetet." *Social Tidskrift*, Åttonde Årgången, Januari.

–1911. "Ett föregångsmuseum." *Populär Naturvetenskaplig Revy*.

–1912. *Förteckning över en vandringssamling från Sydamerikas indianer*. Albert Bonniers Boktryckeri. Stockholm.

–1915. *Forskningar och äventyr i Sydamerika 1913-1914*. Albert Bonniers Förlag. Stockholm 1915.

–1916. "Dansmasker m.m. från indianerna i Nordväst-Brasilien." *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1 mars.

–1926. "Värdefull etnografisk samling från Palicurindianerna till museet." *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 15 januari.

–1929. "Några nyförvärv till Göteborgs museums etnografiska avdelning." *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 30 maj.

–1931. "Intressanta nyförvärv till Göteborgs museums etnografiska avdelning visas från idag." *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*. 8 januari.

Persson, L.

–1971. *De dödsdömda indianerna*. Bokförlaget Aldus/Bonniers. Stockholm.

Querejazu Lewis, R.

–1992. Manuskript: "Nordenskiöld's Ethnographic and Archeological Collections in Sweden." Compiled by Roy Querejazu Lewis and Hugo Daniel Ruiz. Edited by Roy Querejazu with the assistance of Christer Lindberg.

Roth, H. I.

–1998. *Den mångkulturella parken: om värdegemenskap i skola och samhälle*. Statens skolverk. Stockholm.

Statens offentliga utredningar (SOU), Kulturdepartementet

–1998. Statens museer för världskultur: Slutbetänkande av Organisationskommittén för ett världskulturmuseum. *Statens offentliga utredningar*, 1998:125, Kulturdepartementet. Stockholm.

Svenska Dagbladet, 27 februari 1932.

Wassén, H.

–1932. "Le Musée Ethnographique de Göteborg." *Universidad Nacional, Instituto de etnología, Revista*.